

Zidni oslici kurije Matačić-Dolansky u Vinici

Ana Kaniški
Gradski muzej Varaždin
ana.kaniski@gmail.com

Primljeno: 02. 03. 2012.
Prihvaćeno: 03. 01. 2013.
Pregledni rad / Review Article
UDK 726(497.5):75(497.5)

Sažetak

Svodove i zidove triju prostorija u kuriji Matačić-Dolansky u Vinici krasi oslici, danas prebojani bijelom i plavom kredom. Kurija i oslici fotografirani su krajem posljednjeg desetljeća XX. stoljeća, i prema istoj foto-dokumentaciji iščitava se njihov smještaj, stilske značajke i ikonografija. Prostorije su smještene u zapadnom krilu kurije, te su svođene sa dva bačvasta svoda. Prva je prebojana u plavo, pa se florealni oslik samo nazire. Svodovi i zidove druge prostorije ukrašava klasicistički oslik florealno-vegetabilnih motiva koji je u XIX. stoljeću radio nepoznati zidni slikar izraženog klasicističkog znanja. Treća prostorija u potpunosti je bila oslikana. Zidove krasi sakralni, svjetovni i prizori iz plemićkoga života dok svodove krasi naslikano nebesko prostranstvo Olimpa na kojem obitavaju grčki, rimski te egipatski bogovi i božice. Oslik kasnobarokno-klasicističkih značajki radila su dvojica (možda više) nepoznatih autora. Jedan autor je vrsniji u oblikovanju volumena i pravilnijem prikazu skladnog ljudskog tijela. Ikonografija toga oslika otkriva da su za prikaz bogova slikari slijedili likovne i skulpturalne predloške ranijih razdoblja, neke predložene na grafikama. Ikonografija otkriva i kako je nepoznati naručitelj oslika bio izvrstan poznavatelj antičke mitologije. Odjeća koji nose likovi iz svakidašnjeg plemićkoga života karakteristična je za razdoblje empira, a zbog stilskih karakteristika izvedba oslika smješta se u razdoblje oko 1800 godine, čime se pridružuje korpusu brojnih zidnih oslika s kraja XVIII. stoljeća i početka XIX. stoljeća u sjeverozapadnom području Hrvatske.

Ključne riječi: zidni oslik, kurija Matačić-Dolansky, Vinica, klasicizam, oko 1800. godine, XIX. stoljeće, antička mitologija.

I. Uvod

U Vinici, mjestu udaljenom petnaest kilometara zapadno od Varaždina, na brežuljku se nalazi kurija Matačić-Dolansky, jednokatna zgrada u obliku ključa (slova »L«), koju čine zapadno i južno krilo. Nekada je bila u obliku slova »U«: gospodarske zgrade sa sjevernim krilom, koje više ne postoji, zatvarali su unutarnje dvorište. Pročelja kurije s tragovima pregradnji raščlanjuju prozori u prizemlju i prozori na prvom katu, koji su odvojeni plitkim lezenama. Prizemlje i kat povezuje stubište u jugozapadnom kutu kurije. Prostorije su svođene bačvasto te povezane hodnikom i ulazima. Početkom XIX. stoljeća, južni dio krila je probijen te je napravljen ulaz za kola nadvišen portalom unutar koji je umetnuta pravokutna ploča.

Na gornjem dijelu isklesana je godina 1669. i tekst na mađarskom jeziku: ENNEK AZ VARNAK KEZDETCYI 1699, BII / SOKKAK BIRASAI ALTOLFOL NEM EPVLTEtet VGYALVAN. EN / ALTOMNEM. BEKHL PAL IANOS HVI-VES TARsOM THERESIA NĒ / BEDŐ MAGAM KÖLTSEGĒ VJANAL EL KEZ-VLTETET. Ispod njega, uklesan je natpis na latinskome jeziku, kronogram s godinom pregradnje (1806.): ORBE EXAGITATO. / FORTVNAQVE VEXATO. / SVB AVSPICIS EIVS QVI PRAEEST VNIVERSIS / RE AEDIFICANS AD AVXIT INIQVIS FORTIOR ADVERSIS. U prijevodu glasi: »Svijetom izmrcvarenom, sudbinom izmučenom, pod zaštitom onoga koji je na čelu svega povećao je stvar gradeći je, snažniji od nepravde nevolja«. S bočne strane ploče postavljen je tekst s godinom obnove kurije: RENOVATA 1909. Na temelju posjeta kuriji te pregledom fotografija stanja kurije zaključuje se kako su tri prostorije u zapadnome krilu ukrašene zidnim slikama koje su prebojani u bijelo i plavo.¹ Nižu se jedna za drugom sve do najsjevernije prostorije krila. Pravokutnog su tlocrta, a vrata na zapadnom zidu povezuju ih s hodnikom krila. Povezane su naknadno, probijenim vratima na sjevernome i južnome zidu, istočni zid otvoren je prozorima. Dvije prostorije imaju dva bačvasta svoda kvadratnog tlocrta koje poput zidova krase oslika cvjetnih i biljnih motiva. Dva bačvasta svoda treće prostorije oslikani su prikazom antičkih bogova i boginja, a zidovi prizorima svjetovnoga, sakralnoga i plemićkoga ladanjskog života.

II. O kuriji u dosadašnjim istraživanjima

Dvadesetih godina XX. stoljeća Stjepan Belošević (1926.) pisao je o kuriji imenujući je »dobrom Vinica gornja« od »plemića Mattačić, koje je onda ženidbom prešlo u vlasnost Vjekoslava Dolansky«, potom u vlasništvo udovice »njegova sina Ladislava, rođena Risak s djecom«.² O kuriji je, više od pola stoljeća poslije, pisala Biserka Vlahović (1985.) opisavši njezin smještaj, tlocrt i arhitektonsku razdiobu pročelja i portala. Također je navela mišljenje Mire Ilijanić kako je mađarski natpis na ploči kronogram, te je zbog oštećenja mađarskoga dijela teksta izvela prijepis latinskoga natpisa. Prva je navela da u prostoriji baldahinskih svodova ima tragova oslika klasicističkih značajki izrađenih tehnikom *fresco secco*. O sadržaju je zapisala: »Freska prikazuje orača s volovima na jednom zidu, a na drugom bijeg Adama i Eve iz Raja. Pošto su neko vrijeme vlasnici ove kurije bili lepoplavski pavlini moguće je da je Ivan Ranger djelomično oslikao i prostorije u

¹ Autorica ovoga članka posjetila je kuriju u veljači 2012. godine. Za posjetu zahvaljujem Marjani Korunek, iz Konzervatorskoga odjela u Varaždinu.

² Stjepan BELOŠEVIĆ, *Županija varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin*, Zagreb: samoizdat, 1926.

ovoj zgradi. Još danas središte jedne prostorije prikazuje Olimp na čelu sa Zeusom, dok je na drugome Venera s ostalim božicama.«.³ Tomislav Đurić i Dragutin Feletar (1991.) uvrstili su kuriju u pregled spomenika grada Vinice i istaknuli jedinstvenu pojavu njezinoga mađarskog natpisa u sjeverozapadnome kraju Hrvatske.⁴ Mladen Obad-Ščitaroci (1993.) uključio je kuriju u pregled dvoraca Hrvatskoga zagorja, napomenuvši da ističe vrijednošću i očuvanošću.⁵ U bilješki o spomenicima Vinice, Miroslav Klemm (1996.) navodi kuriju koju krasi »kasnobarokno-klasicističke zidne slike s prizorima iz rimske mitologije i cvjetnim uresima (kraj XVIII. st.)«. ⁶ U monografiji *Općina Vinica* Biserka Vlahović (1997.) je navela kako je kurija u XVI. stoljeću bila u vlasništvu plemićke obitelji Bot de Bayna, a da je poslije ženidbom Elizabete s Nikolom Istvanffyjem de Szuszasouyfalvom prešla mađarskoj obitelji. Zaključila je upozorenjem na loše stanje kurije i željom da ju se zaštiti od propadanja.⁷

Stanje kurije i oslika fotografirali su Josip Kovač u studenome 1996. godine i Željko Trstenjak u kolovozu 1998. godine.⁸ Marjana Korunek i Mirna Boić (2006.) kuriju su zbog »visoke arhitektonske vrijednosti građevine i njezine važnosti za ambijent povijesnoga centra Vinice« uključile u obuhvatni *Projekt Vinica-Marčan: Istraživanje – obnova – revitalizacija kulturne baštine*. Predložile su sanaciju stanja i zaštitu.⁹ Stanje građevine dokumentirao je Miroslav Klemm u veljači 1996. i 1998. godine. U travnju deset godina poslije zatekao je svodove i zidove koji su bili prebojani plavom i bijelom kredom.¹⁰ Na zidove je zapisao da se ispod prebojanih dijelova nalaze vrijedne freske iz XVIII. stoljeća te da se kreda ne smije uklanjati. Sva foto-dokumentacija dokazuje postojanje zidnih oslika u tri prostorije kurije. Iz nje se može iščitati smještaj, ikonografija i stilske značajke.

³ Biserka VLAHOVIĆ, »Kulturno-historijski spomenici Vinice«, *Spomenica 1785-1985* (gl. ur. Božidar Hudoletnjak), Vinica: Osnovna škola »Ivan Murković« Vinica, 1985., 145-146.

⁴ Tomislav ĐURIĆ i Dragutin FELETAR, *Stari gradovi, dvorci i crkve sjeverozapadne Hrvatske*, Koprivnica: Ogranak Matice hrvatske i autori, Tribina – »Zrinski«, Čakovec, 1991., 302.

⁵ Mladen OBAD-ŠČITAROCI, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 1993.

⁶ »Vinica«, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti 2 Novi-Ž*, (gl. ur. Žarko Domljan), Zagreb, 1996., 427.

⁷ Biserka VLAHOVIĆ, *Općina Vinica*, Vinica: Poglavarstvo općine Vinica, 1997., 62 i 12.

⁸ Fotografije Josipa Kovača i Željka Trstenjaka, među njima i od »ZVA« čuvaju se u Fototeci Konzervatorskoga odjela u Varaždinu.

⁹ Marjana KORUNEK i Mirna BOIĆ, *Projekt Vinica – Marčan: Istraživanje – Obnova – Revitalizacija kulturne baštine*, Varaždin, Ministarstvo kulture: Konzervatorski odjel u Varaždinu, 2006., 78.

¹⁰ Fotografije Miroslava Klemma pohranjene su u Fototeci Povijesnoga odjela Gradskoga muzeja u Varaždinu.

III. Dva florealno-vegetabilna oslika

U središtu zapadnog krila nalazi se prostorija čiji zapadni bačvasti svod nosi, danas u tragovima vidljiv, linijom naslikani krug s lišćem u središtu i okvir uz rub. Sjeverno do nje je prostorija s najvećim površinama neprebojanoga zidnog oslika. Na bačvastim svodovima, smeđim i plavim tonovima naslikani su arhitektonski profili i vijenci koji naglašavaju stvarnu arhitekturu. U središtu svoda naslikana je školjka koja uokviruje razno šareno cvijeće i smeđu voćnu girlandu, sa četiri krilate andeoske glave opasane vijencem cvijeća. Bočno su četiri trokutna polja: u sredini je školjka koju ispunjavaju cvjetovi ruže, slaka, jorgovana, božura i lijepih kata, uokvirenih lišćem. Crveno-narančasti zidove krasi bijeli listovi i cvjetovi (sl. 1.).

IV. Vinički olimp

Posljednji oslik krasi dva bačvasta svoda i zidove treće prostorije, tik do najsjevernije prostorije u zapadnom krilu kurije.¹¹ Svodove krasi naslikani bogovi iz antičke mitologije, a zidove brojni prizori sakralnoga i svjetovnoga sadržaja, te ladanjskoga plemićkog života. Duž ruba svodova naslikani su plavi i smeđi pravokutni okviri unutar kojih se prostire plavetnilo i sivilo neba, te oblaci Olimpa na kojemu obitava trideset i četiri grčkih, ponekih rimskih i egipatskih bogova i boginja. Raspoređeni su simetrično: lete nebom, šecu, stoje, sjede i kleče uz naslikane okvire svoda, ali ih ne prelaze, prodiru i ne izlaze u stvarni prostor promatrača, niti je njihov prikaz prilagođen pogledu promatrača iz jednoga očišta. Nagi su, odjeveni u halje i haljine, stoje uz svoje simbole, drže ih i nose. Bogovi su naslikani na istočnom, a boginje na zapadnom svodu. U središtu je istaknut jedan lik, u kutovima čuču također jedan, na sjevernim i južnim stranama jedan lik, a pet likova na istočnim i zapadnim. S obzirom spoj likova iz tri mitologije, imena bogova i božica u tekstu su ujednačena prema grčkim imenima. Navode se i rimska imena, za likove koji prikazuju rimske bogove koji nemaju grčki pandan.

U središtu istočnog svoda naslikan je bog svjetla i sunca Apolon. Na sredini sjeverne strane svoda naslikan je rimski bog ratarstva Saturn, bočno su mu Satir (sjeverozapadni kut) i bog podzemnoga svijeta Had (sjeveroistočni kut). Na sredini južne strane svoda naslikan je *neki* bog koji se nalaktio na stup.¹² Bočno mu je u jugozapadnom kutu bog šuma i polja Pan, a u jugoistočnom orao na stupu. Na zapadnoj strani svoda (prema vratima prostorije)

¹¹ O osliku na zidovima razlaže se u zasebnome poglavlju.

¹² Pojedini bogovi i božice bili su oštećeni u trenutku snimanja (ili prebojani kredom) te kako nisu u potpunosti zabilježeni nemoguće je odrediti identitet. U članku se umjesto njihovih imena koristi neodređena zamjenica *neki* ili *neka*.

između Satira i Pana naslikani su rimski bog liječenja Asklepije, bog nepromišljena rata Ares, glasnik bogova Hermes, bog mora Posejdon te božica mudrosti Atena. Na istočnoj strani (prema prozorima) između Hada i orla naslikani su bog ženidbe i zaštitnik braka Himen, bog sa štapom i krunom (Zeus?), bog vatre i kovač Hefest, junak Heraklo i bog sna Hipnos (sl. 2.).

U središtu zapadnoga svoda naslikana je boginja mjeseca Selena (?) s Kupidom. Na sredini sjeverne strane svoda naslikana je boginja zore i praskozorja Eos. Njoj bočno je *neka* boginja (sjeverozapadni kut) i boginja plodnosti i poljodjelstva Demetra (sjeveroistočni kut). U središtu južne strane svoda je boginja ljubavi i ljepote Afrodita. Bočno su joj boginja lova Artemida (jugozapadni kut) i boginja zakonitoga poretka Klotho (jugoistočni kut). Na istočnoj strani svoda, nakon Demetre naslikana je žena spartanskoga kralja Tindareja Leda, *neka* boginja, kraljica Kleopatra (nije boginja!), Zeusova sestra i supruga Hera te egipatska boginja čarolija Izida. Na strani prema vratima, ispod *neke* boginje u kutu, naslikana je još *jedna* boginja, slijedi je boginja vječne mladosti i peharkinja bogova Heba, boginja domaćega ognjišta Hestija, boginja duge i glasnica bogova Irida, te rimska boginja proljeća i cvijeća Flora (sl. 3).

Povezuje ih Zeus. On je brat, suprug i otac jedanaest Olimpljana, koji su naslikani na svodu. Braća su mu Posejdon i Had, sestre Hestija, Demetra i Hera (njegova supruga), djeca Atena, Apolon, Artemida, Hefest, Hermes, Ares, Afrodita, Heraklo i Heba. Pomoćnici su mu njegova nerazdvojna pratilja Irida, kćer Klotho, koju mu je rodila boginja Tetida.¹³ U šetnji među oblacima naslikan je Hipnos, koji je uspijevao nadvladati njegovu budnu pažnju i Leda, majka njegovo četvero djece. Nepotpuna čitljivost smještaja bogova na svodu te oštećenja oslika gdje su naslikani simboli sprječava potpuno imenovanje bogova i interpretiranje sadržaja u cijelosti. Opisi ikonografije likova odijeljeni su u tri grupe.

IV.a. Vrhovni bogovi

U sjeveroistočnom kutu svoda naslikan je orao, Zeusov simbol.¹⁴ Ne može se znati da li je Zeus stajao ili sjedio kraj njega. Možda je naslikan na nekome drugome mjestu na svodu. Smatra se da je prikazan u liku boga koji drži štap, kao tamnokosi sjedobradi starac odjeven u ružičastu halju i ogrnut u tamnozelenu draperiju. Hoda naprijed. Glavu sa zlatnom krunom okreće unazad. Simbol koji bi ovog boga odredio Zeusom je izduženi štap

¹³ Vojitech ZAMAROVSKY, *Bogovi i junaci antičkih mitova: Leksikon grčke i rimske mitologije*, Zagreb: ArTresor naklada, 2004. (1969)., 340. (bilješka Zeus).

¹⁴ James HALL, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Zagreb: Školska knjiga, 1998., 145. (bilješka Zeus).

s vrhom u obliku orlove glave, koji drži u povišenoj desnici.¹⁵ Apolon je prikazan u liku plavokosoga mladića ovjenčana lovorom, nagog mišićavog tijela, kojemu je uz bok pričvršćen crni tobolac. Sjedi na crvenoj draperiji te ju pridržava desnom nogom obučenom u zlatnu sandalu. S desne strane, iza draperije mu je zlatna lira. U povišenoj desnici drži čašu vina. Iako bi se zbog čaše mogao imenovati Dionizom, zlatna lira, lovorov vijenac, zrake sunca iza njega i mišićavo tijelo, upućuju na boga zaštitnika glazbe.¹⁶ Hefest je prikazan u liku muškarca, »u nespretnom položaju zbog hromosti«. ¹⁷ Sjedi podbočen ljevicom na koljenima, preko kojih ima prebačenu desnicu. Nosi žutu halju i ljubičastu draperiju, ovijenu oko struka i nogu. Nosi dvo-rogi šljem. Gleda ispred sebe, prema ploči s natpisom. Atena je prikazana u liku dugokose žene u bijeloj haljini koja joj ocrtava tijelo i crvenoj draperiji, uskovitlanoj iza leđa. Na glavi nosi šljem s perjanicom, a na nadlaktici ljevice, kojom drži baklju, ima pričvršćen štit. Posejdon je prikazan u liku muškarca, nagoga i mišićavoga tijela. Sa zabačenom zelenkastom draperijom iza leđa, stoji u raskoraku. Desnicu je podbočio, u povišenoj ljevici drži trozubac od koji odvrtče glavu, gleda u daljinu. Hermes je prikazan kao mladi, nagi i kratkokosi muškarac s krilatim šeširom. Sjedi na oblaku pre-križenih nogu. Tijelom je nagnut naprijed, ljevicom se drži za desno koljeno. U podbočenoj desnici drži kaducej. Obuven je u krilate sandale. Ares je prikazan u liku muškarca mišićavoga tijela, spolovila skrivenoga crvenom draperijom. Stoji u ratnoj spremi, u ljevici drži okrugli metalni štit, a u spuštеноj desnici mač. Na glavi nosi šljem s perjanicom. Demetra je prikazana u liku svjetlokose žene. Bijela odjeća ocrtava joj tijelo i otkriva desnu dojku. Sjedi klečeći, ljevicom iza leđa oslanja se na oblak, tijelo i pogled okreće ulijevo. Ispruženom desnicom drži rog izobilja. Artemidu nalazimo u liku žene prikazane do pojasa, nosi metalni šljem s perjanicom. Odjevena je u tuniku, crveni plašt te oklop koji joj naglašava grudi. Glavu i tijelo zaokreće ulijevo, a u ljevici drži koplje. Afrodita je prikazana u liku žene duge smeđe, kovčave kose i crvenih usana, odjevenu u bijelu haljinu koja joj razotkriva grudi. Stoji na školjci, desnicom je zamahnula da se ogrne u crvenu draperiju koja se uskovitlala u krug, a glavu i tijelo okrenula je udesno.

¹⁵ »MUNJA (neobičan 'predmet'), općenito neka vrsta vilā s dva kraja te s dva ili tri bodljikava šiljka.« *Isto*, 145. (bilješka *Zeus*). Vrhovni bog u ruci drži izduženi štap s okruglim, zavnutim vrhom: *Zeus*, keramika, ca. 480. godina prije Krista (kasno-arhajsko ili rano-klaslično doba). Antička zbirka Muzeja u Münchenu.

¹⁶ »LIRA – ili koje drugo žičano glazbalo – pripada mu kao zaštitniku pjesništva, glazbe i kao vođi Muzā. LOVOROV VIJENAC koji Apolon često nosi, dodjeljivao se za postignuća u njegovim umjetnostima.« J. HALL, *n. dj.*, 15. (bilješka *Apolon*).

¹⁷ J. HALL, *n. dj.*, 363. (bilješka *Vulkan*).

IV.b. Zeusova obitelj i pomoćnici

Had je prikazan u liku sjedokosoga i bradatoga starca rumenoga obraza, djelomice naga, ispod pojasa je zaogrnut u plavičastu halju. Sjedi okrenut ulijevo, prekrivenih nogu. Nosi zlatnu krunu. U ljevici drži dvoroge vile, a desnicom uz tijelo pridržava Kerbera, koji je naznačen u obrisima. Saturn je prikazan u liku vremenoga sjedokosog starca, u kratkoj žutoj draperiji. Stoji pognute glave i sklopljenih očiju. U povišenoj ljevici drži plodove, spuštenu desnicom naslanja se na srp. Slijeva je na tlu položen rog izobilja, ispunjen lišćem i voćem. Heraklo je prikazan u liku mišićavog, kratkokosog i bradatog muškarca, spolovilo mu skriva lišće. Naslonjen je na toljagu preko koje je prebačena lavlja koža. Šaku desnice drži iza leđa, a pogled je usmjerio ulijevo i u vis (sl. 4.).

Himen je naslikan u liku krilatoga mladića ovjenčanoga cvijećem. Nosi crvenu halju. Stoji tijelom okrenutim ulijevo, desnicom spušta vijenac cvijeća, a ljevicom podiže upaljenu baklju. Vojitech Zamarovsky (1985.) o njemu piše da je »prikazivan različito kao maleni dječak, mladić ili starac često s orlovim i leptirovim krilima, sa štapom ili makom, kojim se doticao ljudskih sljepočnica, kadšto i rogom iz koji se izlijevao san«. ¹⁸ Hipnos bi mogao biti prikazan u liku svjetlokosoga mladića smeđih krila, nagoga tijela, koji je djelomice pokriven bijelom draperijom. U desnoj ruci drži masku koja prikazuje čovjeka s roščićima na čelu. U ljevici drži štap, koji na vrhu ima masku koja prikazuje bradatoga starca s dvorogom kapom. Klotho je prikazana u liku žene kovrčave kose ovjenčane cvijećem, odjevene u žutu haljinu i plavu draperiju. Sjedi tijelom zaokrenutim ulijevo, ljevicom drži vreteno na kojemu desnicom namata nit od crvenih ruža. Jedna je od tri boginja sudbine Mojri koja je, piše Zamarovsky (1985.), »započinjala nit čovjekova života«, a stari su je Grci zamišljali s vretenom u ruci. ¹⁹

Leda je prikazana u liku žene svijetle kose, nosi narančasto-ljubičastu draperiju, koja joj otkriva desnu dojku. Tijelo je zaokrenula ulijevo, a ljevicom podigla draperiju u vis. Glavu odmiče od labuda, ²⁰ kojega čuva u naručju pridržavajući ga desnicom. On joj pruža vrat na grudi. Hera je prikazana u liku žene svijetle kose, odjevena je u zelenu haljinu i bijelu tuniku koju desnicom drži uz bedro. Tijelom je nagnuta ulijevo. Ljevicom iznad glave uzdiže žezlo, a uz lijevu joj nogu stoji paun. ²¹ Irida je prikazana u liku dugokose žene, odjevene u ružičastu haljinu i plavu draperiju. U iskoraku je, tijelom i glavom okrenutim ulijevo, ljevicom je zamahnula naprijed, a desnicom razvlači dugu

¹⁸ V. ZAMAROVSKY, *n. dj.*, 149. (bilješka *Hipnos*).

¹⁹ V. ZAMAROVSKY, *n. dj.*, 223. (bilješka *Mojre*).

²⁰ J. HALL, *n. dj.*, 180. (bilješka *Leda i labud*).

²¹ J. HALL, *n. dj.*, 144. (bilješka *Junona*).

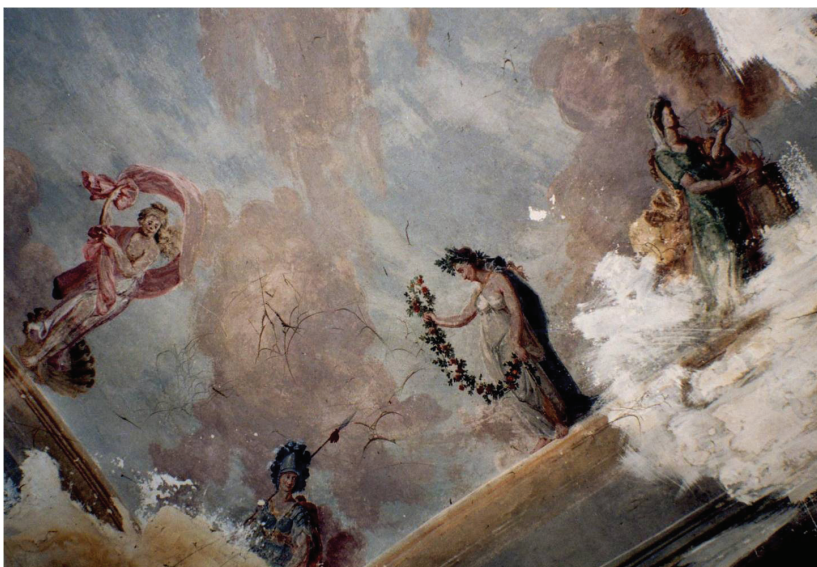
po nebu. Hestija je prikazana u liku odrasle žene prekrivene bijelim velom, odjevene u zelenu haljinu, sa žuto-narančastom draperijom, lepršavih nabora iza leđa. Stoji pred gorućim žrtvenikom i promatra posudu s plamenom koju je podigla ljevicom. Heba je prikazana u liku žene ovjenčane crvenim cvijećem, odjevene u bijelu haljinu i plavu draperiju. Tijelo i glavu okreće udesno. Ljevicom drži vijenac cvijeća, a u šaci desnice metalni pehar.

*Slika 1. Oslík florealno-vegetabilnih motiva.
Kurija Matačić-Dolansky. XIX. stoljeće.*

*Slika 2. Asklepije, Apolon, Hefest i Heraklo. Detalj zidnoga oslika.
Kurija Matačić-Dolansky. Oko 1800. godine.*

*Slika 3. Afrodita, Artemida, Flora, Hestija. Detalj zidnoga oslika.
Kurija Matačić-Dolansky. Oko 1800. godine.*

*Slika 4. Heraklo. Detalj zidnoga oslika.
Kurija Matačić-Dolansky.
Oko 1800. godine.*

*Slika 5. Detalj prizora dvojice muškaraca
u razgovoru. Detalj zidnoga oslika
Kurija Matačić-Dolansky.
Oko 1800. godine.*

IV.c. OSTALI BOGOVI

Pan je prikazan u liku sjedokosog nagog starca kozjega lica i nogu, šiljatih ušiju i rogova. Sjedi na oblaku, prekriženih nogu, pognut naprijed. U skupljenim rukama drži i svira siringu, glazbalo »niza trščanih svirala nejednake dužine, koje je izumio«. ²² Satir je prikazan u liku nagoga bezbradog muškarca s roščićima, u tamnoj draperiji zabačenoj iza leđa. Sjedi na oblaku, zgrčen, skupljenih nogu, a u povišenim rukama drži tirs«. ²³ Asklepije je prikazan u liku sjedokosoga i bradatoga starca, nagoga torza, ispod pojasa zaogrnutoga u zelenu halju. Tijelom i pogledom je okrenut ulijevo, lijevim laktom podbočen je na antički stup, a u desnici drži štap s omotanom zmijom, simbolom života koji se obnavlja. Kupid je prikazan u liku bucmastoga i krilatoga dječčića, koji leti na nebu uz Selenu. Povišenim rukama drži tobolac sa strijelama koji približava Seleni dok ona u letu nebom iz njega izvlači strijelu. Ona je prikana u liku mlade, svjetlokose i nage žene, a iza leđa joj se uvija narančasta draperija i šire zrake sunca. Leti prema naprijed, pogled i tijelo okreće unatrag (udesno) kako bi desnicom izvukla strijelu. Upravo na temelju strijele smatra se da je riječ o Seleni jer se u umjetnosti poistovjećivala s Demetrom, čiji simbol su strijele. ²⁴

Boginja Eos prikazana je u liku žene duge svijetle kose, otkrivenih grudi. Odjevena je u ružičastu haljinu koja joj ocrtava tijelo, zaokrenuto u desno, te u plavu draperiju omotanu oko spuštene desnice koja se vijori na vjetru. U ljevici drži goruću baklju, a na glavi ima sjajnu zvijezdu. Kleopatra je prikazana u liku odrasle svjetlokose žene. Iskoračila je desnom nogom, desnicu podignula iznad glave, dok u ljevici drži zmiju i primiče struku zaogrnutom u narančastu halju i grudima, dijelom pokrivenim crvenim plaštem, prebačenim iza leđa. Lijevim laktom oslanja se o stup sa zlatnim peharom, koji aludira na gozbu. ²⁵ Jedini ženski lik – smrtnica – je Kleopatra, egipatska kraljica i ljubavnica rimskih careva Julija Cezara i Marka Antonija. Pridružena je antičkim boginjama jer je sigurno poistovjećena s tri antičke Kleopatre: prva je kći boga sjevernoga vjetra Boreja, druga je žena junaka Meleagra, a treća je kći dardanskoga kralja Trosa. ²⁶ Izida je prikazana u liku mlade žene odjevene u ružičastu haljinu i crvenu draperiju, prebačenu iza desnoga ramena. U povišenoj ljevici drži drvenu udaraljku sistrum, koju

²² J. HALL, *n. dj.*, 239. (bilješka *Bakho*).

²³ J. HALL, *n. dj.*, 98. (bilješka *Satir*).

²⁴ J. HALL, *n. dj.*, 56. (bilješka *Luna*).

²⁵ »Pripovijeda se da je [Marko] Antonije, koga je kraljica pozvala na gozbu, izrazio iznenađenost njezinom veličanstvenošću. Kao odgovor, Kleopatra uze s naušnice skupocjen biser, rastopi ga u čaši i popi, pokazujući tom razmetljivom gestom ravnodušnost na bogatstvo.« J. HALL, *n. dj.*, 157. (bilješka *Kleopatra*).

²⁶ V. ZAMAROVSKY, *n. dj.*, 186. (bilješka *Kleopatra*).

promatra pognute glave, a nad kojom gori crveni plamičak.²⁷ Flora je prikazana u liku mlade tamnokose žene ovjenčane cvijećem, odjevene u bijelu haljinu i plavu draperiju, zabačenu iza leđa. Tijelom je okrenuta udesno, glavu je spustila ulijevo i promatra vijenac crvenog cvijeća koji desnicom podiže u vis, dok mu kraj pridržava ljevicom uz bedro.

IV.d. IKONOGRAFSKI PREDLOŽCI

Temeljem ikonografije može se pretpostaviti da je zidni slikar ili naručitelj poznao uobičajene prikaze antičkih bogova sa simbolima i njihova ikonografska rješenja. Slijedeći ih djelomično ili u potpunosti, slikar je naslikao likove Herakla, Hermesa, Posejdona, Izide i Afrodite. Vinički Heraklo svoj predložak ima u antičkoj skulpturi *Herakla Farnesea*.²⁸ Poput skulpture, vinički grčki junak nagoga tijela i pognute glave iskoračuje lijevom nogom. Stoji oslonjen ljevicom na toljagu na koju je prebačena lavlja koža dok je šaku desnice stavio iza leđa. Naspram nje, vinički polubog gleda u vis, tijelo mu je manje mišićavo i anatomske slabije. Predložak za prikaz Hermesa je skulptura *Hermes se odmara*,²⁹ koji pognute glave sjedi na kamenu nagnut naprijed, na koji se oslanja desnicom. Ljevicu stavlja preko savijene lijeve noge, a desnu nogu s obuvenom krilatim sandalom ispružio je na kamen. Naspram njega, vinički Hermes ljevicu oslanja na desno koljeno i u desnici podbočenoj na kamen drži kaducej. Dodan je i krilati šešir. Slika *Posejdon i Amfitrita* flamanskoga slikara Jana Gossarta potvrđuje postojanje ikonografije koja je mogla poslužiti za prikaz boga mora.³⁰ Gossart je nagoga Posejdona i njegovu suprugu prikazao u monumentalnoj veličini kako stoje u hramu. Mišićavim tijelom okrenut je ulijevo, spuštenom glavom promatra Amfitritu, a u desnici drži trozub. Vinički prikaz Posejdona zrcalno je simetričan: tijelom je okrenut udesno, desnicu je naslonio na kuk i povišenom ljevicom drži trozub.

²⁷ V. ZAMAROVSKY, *n. dj.*, 162. (bilješka *Izida*). Usp. *Cantinae Procla*, mramorni grobni spomenik koji je Cezar Julije Hermes podigao svojoj supruzi, Izidinoj svećenici. Na prednjoj stranici, uz posvetni tekst, reljefno je isklesan prikaz Izide s plameničkom na glavi koja u povišenoj desnici drži sistrum. Spomenik je nastao u razdoblju cara Flavijana (69.-96. godina). Rim, Museo di Terme di Diocleziano.

²⁸ *Heraklo Farnese*, 211-217., mramor, visina 350 cm, Museo Archeologico Nazionale di Napoli, rimska kopija s potpisom Glikona Atenjanina nađena u Karakalanim termama, nastala prema Lizipovom brončanom kipu (oko 330. prije Krista).

²⁹ *Hermes se odmara*, bronca, visina 105 cm, Museo Archeologico Nazionale di Napoli. Rimska kopija prema Lizipu pronađena u Vili Papiri u Herkulaneumu.

³⁰ Jan Gossart (Mabuse, 1478.-1532.), *Neptun i Amfitrita*, 1516., ulje na drvu, 188 x 124 cm, Statistische Museum, Berlin.

Ikonografija viničke Afrodite temelji se na slici *Rođenje Venere* talijanskog slikara Alessandra Botticellija.³¹ Božica je naga, tijelom se naginje ulijevo te savijenom ljevicom i uvojcima kose pokriva stidno mjesto, a podignutom desnicom skriva lijevu dojku. Prema slici, zidni slikar je preuzeo motiv žene koja stoji na školjci (ali manjoj) i motiv uvojaka kose koji se vijore na vjetru. Pritom ju je prikazao zrcalno-simetrično: tijelom se naginje udesno, odjenuo ju je u haljinu i prikazao usred zaogrta plaštem, uskovitlanim silinom zamaha. Motiv pokrenute draperije u kružnoj formi prisutan je u zidnom slikarstvu u Rimu početkom XVI. stoljeća. Svod Sikstinske kapele Michelangelo je oslikao prizorima iz Biblije, a među njima i *Bog odvaja zemlju od vode*, gdje se Bogu usred leta nebom plašt uskovitlao oko tijela.³² Takvo je rješenje za isti prizor preuzeo Rafael, na osliku zidova i svodova vatikanske Loggie.³³ Ikonografski prizor Izide sa sistrumom i plamičkom na glavi postoji u antičkoj umjetnosti, primjerice na skulpturi u Arheološkom muzeju u Herakleionu.³⁴ Kasnobarokni talijanski kipar Giovanni Giuliani je 1710. godine isklesao skulpturu Kleopatre u trenutku smrti: stoji na kamenu nagog tijela u blagoj S liniji, odmiče desnicom, a u ljevici drži zmiju koja ju ujeda za desnu dojku, te užasnuta sudbinom, glavu okreće ulijevo.³⁵

Uzore prikazivanja antičkih bogova i božica zidni slikar je pronašao, s jedne strane, u štafelajnim i zidnim slikama i skulpturama, a s druge u grafikama koje su onda obrnule smjer izvornih prikaza, što dokazuje zrcalno-simetrični prikaz položaja tijela Posejdona i Afrodite. To potvrđuje bakropis *Himen i Kupid* češkoga grafičara Wenceslause Hollara, koji je živio u XVII. stoljeću.³⁶ Himen je na otisku prikazan u liku mladoga i djelom odjevenoga mladića. Stoji okrenut ulijevo, u spuštеноj ljevici drži rupčić i u povišenoj desnici uzdignutu i upaljenu baklju. Prema grafici, zidni je slikar preuzeo gotovo istovjetan prikaz Himena, kojemu je dodao krila, a u ruku mu umjesto rupčića, stavio vijenac cvijeća. Stoga vinički bog naslikan je izravno prema mogućem predlošku. Uzme li se u obzir postojanje ikono-

³¹ Alessandro Botticelli (Firenca, 1445.-1510.), *Rođenje Venere*, oko 1485., tempera na platnu; 172,5 x 278,5 cm, Galleria degli Uffizi, Firenca.

³² Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni (Caprese 1475.-Rim, 1564.), *Bog odvaja zemlju od vode*, 1511., affresco, 155 x 270 cm (samo prikaz Boga), Vatikan, Sikstinska kapela (cijeli oslik 1508-1512.)

³³ Rafael Sanzio (Urbino, 1483.- Rim, 1520.) i radionica, *Bog odvaja zemlju od vode*, 1518.-1519.

³⁴ *Izida-Perzefona sa sistrumom*, Pronađena u Hramu egipatskih bogova, Gortyn. Rimski period (180.-190. godina). Museo Archeologico di Heraklion.

³⁵ Giovanni Giuliani (1664.-1744.), *Kleopatra*, 1707., pješčenjak, visina 200 cm, Liechtenstein Museum, Beč.

³⁶ Wenceslau Hollar (Václav Hollar, 1607.-1677.), *Himen i Kupid*, bakropis, 70 x 100 mm, Thomas Fisher Rare Book Library.

grafskih rješenja, može se zaključiti kako vinički likovi predloške imaju u štafelajnom i zidnom slikarstvu, te skulpturi ranijih razdoblja, ali i u onim koje su posredovali grafički predlošci.

V. Sakralni, svjetovni i plemićki prizori

Oslik zidova posljednje prostorije nose sakralne, svjetovne i prizore iz svakidašnjega života plemića. Zidovi su od svodova »odijeljeni« naslikanom trakom, obojani plavo i u kutu imaju naslikane stupove. Duž visine zida je naslikano pravokutno polje, uokvireno sa žutim lezenama koje na dvije trećine visine presječe vijenac, dijeleći polje na donji uspravni i gornji položeni pravokutni dio. Vaze s cvijećem i vrčevi flankiraju sva donja polja koja su oslikana sakralnim, svjetovnim i plemićkim prizorima. Gornja nose prizore anđela.

Na sjeveroistočnom zidu naslikan je anđeo koji sjedi na travi, u »turskome sijedu«, a desnicom miluje labuda koji mu stoji zdesna i promatra ga. Ispod je naslikan prizor rasprave između rimskoga vojnika i kralja, u unutrašnjosti svođene prostorije. Rimski vojnik u odori i plaštu stoji nasred prostorije te u povišenoj desnici uzdiže žezlo. Okrenut je udesno, prema okrunjenom kralju, koji sjedi na podiju pod zelenim baldahinom i okreće se prema vojniku držeći bodež u ispruženoj ljevici. Njima zdesna stoje vojnici u odorama sa šljemom. Prema fotografiji oslika koju je objavila Biserka Vlahović (1985.),³⁷ na suprotnome jugoistočnom zidu naslikan je prizor orača koji plugom s upregnutim kravama ore polje. Iznad je naslikan nagi anđeo koji okrenut udesno sjedi na travi sa šarenim cvijećem. Podiže se unaprijed jer iz krletke pustio pticu na slobodu koja leti iznad njega. U kutu prostorije (sjeverozapadnom?) naslikana je veća niša, uokvirena stupovima. Na gornjem dijelu zida (neutvrđenog smještaja) tonovima plave i smeđe naslikani su instrumenti: lutnja, francuski rog, ali i slikarska paleta. Jedan zid krasi i starozavjetni prizor *Izgona iz Raja*. Između drvoreda čempresa, sa šumom u daljini, nagi Adam i Eva trče prema naprijed i osvrću se prema plamenom maču na nebu, koji predstavlja anđela stražara »koji brani povratak u zemaljski raj«.³⁸

Zidovi nose prizore plemićkoga života na ladanju. Lijevo sjevernim vratima prostorije naslikan je prizor muškarca koji jaše na smeđem konju, a među krošnjama, u daljini nazire se višekatna građevina crvenog krova. Lijevo južnim ili zapadnim vratima, u donjem polju zida naslikana su tri

³⁷ B. VLAHOVIĆ, *Kulturno-historijski spomenici Vinice*, 146.

³⁸ »Izgon iz Raja«, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnoga kršćanstva* (gl. ur. Anđelko Badurina), Zagreb, 2000., 317. Izvor ikonografije prizora *Izgona iz Raja* je knjiga Postanka 3, 23-24.

plemića u šetnji puteljkom pokraj građevine crvenoga krova, i s krajolikom u daljini. Prikazan zdesna, plemić i plemkinja se okreću ulijevo, unatrag, drugom plemiću koji iza njih hoda. U polju iznad, naslikan je anđeo koji prekrivenih nogu sjedi na travi sa šarenim cvijećem. Tijelom se okreće ulijevo, u povišenim rukama drži vrč i izljevava vodu u posudu na tlu. Desno južnim vratima naslikan je prizor dvojice muškaraca u razgovoru, međusobno okrenutih i okruženih sanducima i bačvama. Muškarac u odijelu stoji tijelom okrenut udesno. Desnicom pokazuje prema drugom muškarcu odjevenom u plavu odjeću, crveni plašt i kapu. Stoje usred pristaništa, desno u daljini naziru se pramci i jedra brodova, a slijeva im je crkva. Desni ovratnik prekida naslikano poligonalno svetište crkve, što upućuje na to da su bočna vrata probijena nakon oslikavanja zidova. Iznad tog prizora naslikan je anđeo koji, leđima okrenut promatraču, skupljenih nogu sjedi na cvjetnoj travi i desnicom podiže voćnu posudu. Danas su neprebojani prizor muškaraca na pristaništu i dio prizora s jahačem.

Troje plemića u šetnji, jahač na konju i muškarci koji razgovaraju na pristaništu – svi su prikazani u odjeći s početka XIX. stoljeća, iz razdoblja *empira*. Mlada plemkinja odjevena je u bijelu haljinu s visokim strukom, ovratnikom i s rukavima s naborima. Nosi duge smeđe rukavice, a na glavi žuti šešir sa širokim obodom.³⁹ Muškarac na pristaništu je odjeven u bijelu košulju s visokim ovratnikom, zeleni *stock* (frak s ovratnikom), žute hlače i visoke čizme (sl. 5.).⁴⁰ Analogni primjeri takve odjeće prikazani su u tiskanom mediju i portretima iz prve četvrtine XIX. stoljeća. U pariškom modnom časopisu *Costumes Parisiens*, od 1806. do 1810. godine tiskani su crteži francuskih dama i gospode odjevenih prema najnovijoj modi. Dame nose haljine visokoga struka s nabranim rukavima, šešire širokoga oboda, a gospoda košulje visokih ovratnika, *stock* i cilindar.⁴¹ Godine 1805. engleski slikar i karikaturist Richard Digton nacrtao je mladoga *trendsetera* muške mode Georgea Brummella.⁴² Britanac nosi odjeću kakvu u viničkoj kuriji nose muškarci na pristaništu, i to čak istih boja. Empirijska odjeća koju nose plemići prikazani na osliku, može poslužiti u određivanju vremena nastanka zidnoga oslika kurije. Ti »plemički« prizori prikazuju dio života plemića početkom XIX. stoljeća koji vrijeme provode u jahanju ili šetnji.

³⁹ John PEACOCK, *Povijest odijevanja na Zapadu: Od antičkog doba do kasnoga dvadesetog stoljeća*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2007. 154 (crtež francuske dame oko 1805. godine) i 169 (tekst).

⁴⁰ *Isto*, 154 (crtež američkoga gospodina oko 1809. godine) i 169 (tekst).

⁴¹ Milia DAVENPORT, *The Book of Costume: Volume I*, New York: Crown Publishers Inc., 12th Edition, 1979., 812-813 (primjeri 2276-2279).; Ludmila KYBALOVÁ, Olga HERBENOVÁ i Milena LAMAROVÁ, *Das große Bilderlexicon der Mode: Von Altertum zur Gegenwart*, Arhà Prag: C. Bertelsman Verlag, 1966., 257 (primjer 393).

⁴² Richard Dighton (London, 1795.-1880.), George »Beau« Brummell, 1805., vodene boje, 277 x 599 mm.

VI. Vinički kasnobarokni-klasicizam i klasicizam

Oslik prostorije florealno-vegetabilnih motiva izveo je slikar čvrstoga klasicističkog obrazovanja. Umjetnost klasicizma u hrvatskoj umjetnosti javlja se u posljednjoj četvrtini XVIII. stoljeća. Glavno načelo su joj »mirnoća i strogoća oblika i jednostavnost«, a uz njih u slikarstvu »antičke teme, precizan crtež, plastičnost likova, jasna kompozicija i suzdržane boje«. ⁴³ Klasicističke značajke prisutne su u strogo simetričnom prikazu motiva u središtu svoda i trokutnim poljima, suzdržanom koloritu bijele, crvene, plave, zelene, žute i zemljanih tonova boje, te skladnim proporcijama glava anđela i moduliranju smeđih girlandi. Tonovima smeđe dočarao je volumen lica: svjetlijim tonovima istaknutije površine obloga lica, tamnima konture, strane i vršak nosa, oči i obrve naslikao je jednim potezom kista, a područje ispod očiju osjenčio, poput uvojaka valovite kose. Jednostavnost prikaza, čitkost i jasnoću postigao je linijom kojom je odijelio forme vriježa, listova i cvijeća, izbjegavši pritom stapanja boje u nečitljive mase. Uz to poznao je i raznovrsno cvijeće: ruže, jorgovane i slak. Način slikanja cvijeća odaje duh antičke mimeze (grč. *mimesis*) gdje je slikar, promatrajući prirodne oblike cvijeća, jorgovan naslikao s dugom stabljikom te ljubičastim cvijetom piramidalnoga oblika koji čine nebrojeni cvjetići, a cvijet lijepo kate trokutastim laticama i žutim tučkom u sredini. Izvedba ovoga oslika se zbog navedenih klasicističkih značajki smješta u XIX. stoljeće.

Oslik posljednje prostorije, usporedi li se s florealno-vegetabilnim oslicima, pokazuje kako su antičke, sakralne, svjetovne i prizore plemićke tematike izvodila dva zidna slikara kasnobarokno-klasicističkoga znanja, a nije isključeno da je slikara moglo biti više. Tragovi kasnobarokne tradicije prisutni su u nespretnom prikazivanju iluzionističke arhitekture te iluzije neba Olimpa, prožetog rahlim bijelim i sivim oblacima, koji ispunjavaju svodne plohe. Kasnobarokni je i smještaj lika u središte svoda koji dinamizira kompoziciju dajući joj snažni akcent, dojam vrtložnog kretanja lika, koji leti nebom, što je u baroknoj tradiciji značajno za monumentalne zidne slike gdje se masa likova kreće kružno ili spiralno. Suzdržanost pokreta bogova pridonosi čistoći prostora i simetričnoj kompoziciji. Smješteni su u kutovima i duž ruba svoda, pa se promatrač u sagledavanju prizora kreće po prostoriji i okreće pogled u svim smjerovima jasno shvaćajući da naslikani prostor ispunjavaju jednako raspoređeni likovi, koji su nepovezani i ne uspostavljaju komunikaciju. Prikazani su frontalno, u profilu i poluprofilu, a položaj tijela odredio im je smještaj na svodu: likovi u kutu svoda prikazani su do pojasa, a likovi uz rub punom visinom, kako stoje ili sjede. Pojedini likovi prikazani su mirnih gesta i položaja tijela: Heraklo

⁴³ »Klasicizam«, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, 429.

stoji, Zeus graciozno hoda, Hefest sjedi i razmišlja. Ostali likovi prikazani su u pokretu: Afrodita se zaogrće plaštem, Atena stupa, a Apolon i Selena lete nebom. Usprkos silini pokreta, prostor, smještaj i prikaz likova i dalje je čitak. Toj čitkosti pridonosi suzdržan kolorit te svjetlost kojom je oblikovan volumen. Plastičnost je postignuta spretnom modelacijom haljina koje božicama ocrtavaju obline i otkrivaju grudi. Žuta, plava, ružičasta, plava, zelena i zemljani tonovi boje korišteni su u prikazu likova u mirnim gestama i položaju tijela. Crvenom bojom istaknuta je odjeća likova u pokretu, poput Afrodite, Artemide, Atene i Apolona, te usta i rumeni obrazi.

Usporedba načina slikanja volumena, prikaza anatomije, fizionomije lica i korištenja perspektive pokazuje da su oslik radila dva slikara, jedan spretniji od drugoga. Onaj spretniji je Artemidu prikazao u prirodnijem položaju, tijelo joj je skladnije, ruke i vrat su mišićavi i zaštićeni oklopom od sjajnoga metala ispod kojeg se naziru male okrugle grudi i uzak struk (sl. 7). Šljem s perjanicom koji nosi, slikar je prilagodio crtama lica i sjenčao ga da postigne voluminoznost. Na četvrtastom licu rumenih obraza linijom je nacrtao okrugle oči, trepavice, četvrtasti nos okrugloga vrha, usne, jednim potezom okruglu bradu. Takav tip četvrtastoga lica s kružnim vrhom nosa ponovio je pri Eos i Iridi. Spretniji je slikar naslikao i prizor rasprave između rimskoga kralja i vojnika, u nevještom perspektivnom skraćanju: prostorija se promatra iz dvije točke gledišta, prve povišene iz koje se vidi popločenje i druge snižene iz koje se vide tjemeni svodova. Skraćenje popločenja izvana u dubinu ne odgovara skraćanju podija, čije se stranice šire u dubinu.

Slika 7. Artemida. Detalj zidnoga oslika. Kurija Matačić-Dolansky. Oko 1800. godine.

Slika 8. Klotho. Detalj zidnoga oslika. Kurija Matačić-Dolansky. Oko 1800. godine.

Način slikanja Klotho odaje manje spretna slikara, nevještog u prikazu proporcija tijela (sl. 8). Torzo s grudima, koje je iscrtao linijom, trostruko je kraći od ostatka izduženoga tijela, a ruke su joj suviše duge. Noge je naslikao u položaju neprirodnom sijeđu i zaokretu tijela. Na malenom trokutastom licu linijom je naslikao oči, nos i usta. Taj je slikar nespretno dočarao volumen draperije, nabore iscrtao smeđom linijom. Isto je prikazao odjeću Hada: pregibe i nabore iscrtao je crvenom linijom i time ih uplošnio. Linijom je iscrtao obris poluprofilnih lica Demetre, Hestije i Atene, a nije pritom naznačio oči, usne i obraze. Uz to, usporedba načina izvedbe dvojice slikara govori da je vješiji slikao (polu)gole božice: tijela golih božica su skladna, dok tijela i obline polugolih izražava voluminozna draperija. Slikar koji je nevičan skladnom prikazu tijela, božice je naslikao u haljinama i draperijama, tijelo im sakrio, a lice samo naznačio. Manja spretnost dvojice zidnih slikara, autora naslikanih bogova upućuje na to da je poznavatelj ikonografskih predložaka bio naručitelj, poznavatelj antičke grčke, rimske i egipatske mitologije, na što ukazuje raznovrsnost bogova i njihovih simbola.

Antička tematika, strogoća oblika i jednostavnost prikaza – prisutni u ovim oslicima u kuriji – značajni su za razdoblje nakon 1800. godine. Odjeća koju »nose« figure u prizorima iz tadašnjega života značajni su za modu *empira* iz doba Napoleona (caruje 1804.-1815.). Oni »detalji« određuju vrijeme nastanka oslika kurije u početak XIX. stoljeća. Također, može se uzeti u obzir i kronogram umetnut u latinski natpis na ploči, koji bi vrijeme nastanka dodatno suzio nakon 1806. godine. Kasnobarokne značajke pomaknule bi oslik prostorije u razdoblje prije 1800. godine. Nije sigurno jesu li slikari istovremeno slikali cijelu prostoriju ili su po završetku oslika svoda krenuli oslikavati zidove. Zato se cijeli oslik posljednje prostorije sa velikom vjerojatnošću, uzimajući u obzir sve navedeno, može vremenski smjestiti oko 1800. godine, što bi obuhvatilo i posljednje desetljeće XVIII. stoljeća, ali i prvo desetljeće XIX. stoljeća u kojem se razvija moda odijevanja tipična za *empire*.

Kako su vlasnici kurije bili lepoglavski pavlini, pretpostavilo se da je oslik možda mogao izvesti barokni slikar Ivan Krstitelj Ranger (Gótzens kraj Innsbrucka, 1700.- Lepoglava, 1753.) ili njegovi učenici.⁴⁴ Stilske značajke oslika nisu svojstvene Rangerovom štafelajnom i zidnom slikarstvu. Njegova paleta, sadržana od snažne plave, žute i ljubičaste, tijela likova snažnih volumena, njihova lica s okruglim očima i punim obrazima nisu prisutni na osliku kurije.⁴⁵ Osim toga, Ranger umire više od pola stoljeća

⁴⁴ Biserka VLAHOVIĆ, »Kulturno-historijski spomenici Vinice«, 146.

⁴⁵ Marija MIRKOVIĆ, »Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo«, *Kultura pavlina u Hrvatskoj (1244.-1786.)*, katalog izložbe, (gl. ur. Đurđica Cvitanović i Vladimir Maleković), Zagreb: Globus: Muzej za umjetnost i obrt, 1989, 127-162.

prije izvedbe oslika. Zbog toga, imena zidnih slikara i ime(na) naručitelja zasad ostaju neutvrđeni.

VI. Zaključak

Oslik florealno-vegetabilnih motiva u dvjema prostorijama kurije nosi klasicističke značajke, a izvodio ga je nepoznati zidni slikar vrsnoga obrazovanja u XIX. stoljeću, čiji rad prožima jednostavnost prizora, čitkost prostora i suzdržani kolorit. Spram tih, oslik posljednje prostorije sa svim antičkim, sakralnim, svjetovnim i ladanjskim motivima nosi kasnobarokno-klasicističke značajke, a izvodila su ga dva (možda i više) zidna slikara, jedan spretniji od drugog što je vidljivo u načinu njihove izvedbe. Zbog fragmentarnosti fotografija i stanja u kojem se oslik nalazi, izvedba se smješta u razdoblje oko 1800 godine, zbog kasnobaroknih značajki prisutnih u organizaciji likova na naslikanom prostoru, ali i klasicističkih u mirnoći i dominantnom smirenom koloritu. Oslik je nastao temeljem naručiteljeva iznimna poznavanja antičke mitologije i ikonografskih predložaka prema kojima su naslikani bogovi i boginje. Time se zidni oslici kurije Matačić-Dolansky mogu pridružiti zidnom slikarstvu s kraja ili početka XIX. stoljeća u sjeverozapadnom području Hrvatske.

VII. Izvori priloga:

slika 1. Snimio Josip Kovač 5. studenog 1996. godine. (br. 7534. Fototeka Konzervatorskoga odjela u Varaždinu, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Ministarstvo kulture)

Slika 2-4. Slika 7-8. Snimio Miroslav Klemm u veljači 1998. godine. Skenirao Davor Putar (Fototeka Povijesnoga odjela Gradskoga muzeja Varaždin).

Slika 5. Snimila Ana Kaniški, u veljači 2012. godine.

Summary

The wall paintings in the Matačić-Dolansky Curia in Vinica

The vaults and walls of three rooms in the Matačić-Dolansky curia are decorated with wall paintings, now almost completely painted over in white and blue. The curia and its wall painting were photographed at the end of the last decade of the twentieth century. The photographs can be used to determine the location of the wall painting in the curia, its style and iconography. They are all located in the west wing of the curia, in three rooms, each one with two barrel vaults. One of the three wall paintings is located in a room whose walls and vaults are coloured in blue, which makes its linear and flower decoration barely visible. The walls and vaults of the second room were decorated in the classicistic style, with wall paintings of flower and vegetative motives, decorated in the 19th century by an unknown wall painter with good knowledge of art of classicism. The third room is completely covered with wall paintings. Its walls are decorated with religious and secular scenes, and scenes from the life of nobility, whereas its two barrel vaults hold the depiction of the skies above Mount Olympus, inhabited by Greek, Roman and Egyptian gods and goddesses. The paintings which reveal late baroque-neoclassicistic characteristics are the work of two unknown wall painters, one of them with superior artistic knowledge who knows how to depict the three-dimensionality of the (naked) human body and its anatomical proportions. The iconography of wall paintings depicting the gods reveals that the unknown painters certainly depicted some of the gods and goddesses probably by following the examples of sculptural and visual art from previous periods, and that the unknown person who commissioned the wall paintings in the curia was something of a connoisseur of ancient mythology. The paintings' late baroque-neoclassicistic characteristics narrow the date in which the scenes were painted, at the very end of the 19th century, but the empire clothes worn by the nobles depicted in the genre scenes determine the date to the first quarter of the nineteenth century, therefore making the assumption that the paintings were painted around 1800 AD. Simultaneously, the wall paintings in the Matačić-Dolansky in Vinica are an example of secular painting of the early nineteenth century in the art of the north-western area of Croatia.

Key words: wall paintings, Matačić-Dolansky curia, Vinica, classicism, around year 1800, 19th century, ancient mythology.

DRUŠTVO POVJESNIČARA GRADA VARAŽDINA
I VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

UDK 94(497.5-37Varaždin)
ISSN 1848-0837

**HISTORIA VARASDIENSIS
ČASOPIS ZA VARAŽDINSKU
POVJESNICU**

3

VARAŽDIN, 2013.

Nakladnik / Publisher

Društvo povjesničara grada Varaždina i Varaždinske županije

Za nakladnika / For the Publisher

Spomenka Težak

Uredništvo / Editor's board

Sonja Poljak (Ivanec)	Vladimir Huzjan (Varaždin)
Ivan Obadić (Zagreb)	Suzana Jagić (Ivanec)
Spomenka Težak (Varaždin)	Ivančica Jež (Ludbreg)
Hrvoje Petrić (Zagreb)	Siniša Krznar (Ivanec / Zagreb)
Kruno Sudec (Varaždin)	

Kontakti uredništva / Editor's office

Franjevački trg 6, 42 000 Varaždin; tel/fax. 042/658 762

e-mail: historiavarasdiensis@gmail.com

Glavni i odgovorni urednici / Editors in Chief

Hrvoje Petrić, Ivan Obadić

Savjet časopisa / Journal's council board

dr. sc. Juraj Belaj (Zagreb), dr. sc. Neven Budak (Zagreb), dr. sc. Dragutin Feletar (Koprivnica), mr. sc. Ernest Fišer (Varaždin), PhD Zoltán Gőzsy (Pečuh), dr. sc. Željko Holjevac (Zagreb), Siniša Horvat, prof. (Varaždin), dr. sc. Andrej Hozjan (Maribor), Damir Hrelja, prof. (Varaždin), dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević (Zagreb), Miroslav Klemm, prof. (Varaždin), dr. sc. Nevenka Krklec (Varaždin), dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol (Zagreb), dr. sc. Janko Pavetić (Varaždin), prof. emeritus Franjo Ruža (Varaždin), akademik Franjo Šanjek (Zagreb), Marina Šimek, prof. (Varaždin), mr. sc. Eduard Vargović (Varaždin), PhD Leopold Toifl (Graz)

Grafički urednik / Graphic editor

Kruno Sudec

**Urednik na Portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske "Hrčak" /
Journal editor at "Hrčak" - The Portal of scientific journals of Croatia**

Dejan Zadro

Naklada / Copies

200

Priprema i tisak / Layout and Print

Tiskara Zelina d. d. - Sv. Ivan Zelina

Časopis izlazi jednom godišnje. Cijena primjerka iznosi 100 kuna.

Časopis se objavljuje novčanom potporom Grada Varaždina,
i TMT Čakovec

Priprema korica za tisak: Studio Fotak